

MHLALI-NGAPAMBILI: Ute into eyonakeleyo kule Ntlanganiso yobuzwa kuye kuba ipetwe nguye, umelwe kuyicasa into ayibonayo ukuba sisonakalo, inteto ange akazange ayive. Lenewadi ibonwe nga madoda akade ezi bona izinto (experience) anengqondo nemfundo engapezulu kude kweka Mr. Jabavu, abe zwinye onke ati zekunga tshintshwa nomga omnye.

Mr. GUDULA: Besive kusitiwa ekuqaleni lenewadi iziswa kuti ukuba sisuse indawo esingazifuniyo sifake esiziqondayo ukuba zifanelekile. Ngoku kubonakala ngati ibhlwe yagqitywa ngabebeyi bala sesi bikelwa kodwa tina.

Mr. MHALA: Lenteto make ayibale epepeni u Mr. Jabavu ngo kwesi Ngesi nesi Xosa, ixoxwe ikangelwe.

Rev. RUBUSANA: Elix aseyiblayo makube kuqutywa ezilandelayo ingxoxo. Kwavunyelwana.

Ibuye yangeniswa inteto ka Mr. Jabavu isiti: Inkosazana maze ingayeki ukuhlala ivakalisa ifute layo kwi mpatu yetu njengoko ibisolo isenjenjalo. Yavunywa yintlanganiso.

IPASI.

Ingxoxo ibe nkulu nge Pasi, inxalenye yaba teti iti ukuba i Pasi ibulewe kumhlana impahla iya kupela kuba amaqaba eba kangaka; kanjako nawo aya kupela kudutyulwa ngabelungu; makucelelwe abantu base zikolweni bodwa inkululeko. Ekuqutyweni kwengxoxo kubonakele ukuba namaqaba ayakwazi ukuvata nje ngamagqoboka xa atandayo kuba anemali, akangebi nakwahlulwa kubo. Kuvunyelwe ukuba mayicelwe ukuba ipele kanye i Pasi kubantu abapantsi kombuso wase Mangesini bonke.

UMHLABA.

Ubuninzi bentlanganiso buyi case kakulu i Tayitile yezizwe ngokuti ayina luncedo baya ngena abelungu iko makucandwe kube kanye, kuvelele elokuba yoti yakubekiswa kunzi wonke ontsundu lonto uyicase kuba onke amaqaba nenxalenye yaba sezikolweni balutiyele ucando, mase kucelwa itayitile ze nkosi, ibe yileyo ibe netayitile nabo bayo, ukuze bati abafuna itayitile zabo badibane nenkosi yabo ngalonto ibacandele.

UTYWALA.

Ibe zwinye yonke intlanganiso ukuba makubalwe incwadi ngabantu bonke bugxotwe utywala pakati kwetu, kuba busisifo esiya kusigqiba sonke isizwe esintsundu.

IMIGCOBO.

Intlanganiso ite makwenziwe izityo zokuvuyela i Jubili ye Nkosazana. Kwako abati makubeko into esisikumbuzo esiqinisekileyo ekuya kwalatwa sona ngeminyaka ezayo, batshe bati makwakiwe indlu ye *Mvo Zabantsundu* ngabantu bonke. Bati abanye akuko mali ebantwini. Yinto esisikumbuzo iyavakala ukuba ingafaneleka iko, kodwa ayingebe yindlu ye *Mvo* kuba amapepa esi Xosa mabini, kuko ne *Sigidimi* sase Dikeni, kufuneka ukuba lamapepa axaswe omabini ngokulinganayo, kungatiwa makuqakane sonke isizwe esimnyama sase South Africa sakele *Imvo* indlu yokuzisebenzela umsebenzi wayo.

Kuvunyelwe ukuba izidlo maze zenziwe ngalo mhla yabekwa ngawo kanye ebukosikazini Inkosazana ngomhla we 20 June. Kukuqakane indawana ezimeleneyo zizenzele izidlo zixele inkomo, negusha, nebokwe, nenkuku; kudlalwe kunene ngalo mini, kube bekuqalwe ngentshumayelo kusasa etyalikeni.

Amapepa aza kutunyelwa e Palamente kufuneka ukuba bawafumane bonke abantu, kubalwe amagama onke abantu. Abawafunayo batumele e Komitini yalapa e Qonco, kananjako yayaleza intlanganiso ukuba umzi uncedise ngokutumela kule Komiti yalapa inalana zokulaba umsebenzi.

Ibe yintlanganiso eyolileyo, iziposo zazibini kupela, sesokubambana kwamakaya odwa esidungulise abangupandle zati nezinto abebezipatisiwe ababi sazixela; nesokungabiko zindawo zakulala zilungeselelweyo ngabantu bakwa Brownlee Station.

IMBALI YASE MBO.

[W. W. G.]

INTSHAYELELO.

Nakuba Intlanganiso yo Manyano nge Mfundo eb'ise Rini ifike yawadela, yawagxagxisa amalanga awenziwayo, okupanda imbali yakowetu njengoko *Izigidimi* zibonisa njalo, yenziwa ngamanene anje ngo Messrs. W. K. Ntsikana, J. M. Vimbe, nombali kananjalo weli lanamhla ibali, asisayi kuyiyeka ngoko tina, kuba aside siyibone leyo ikukuza kuka Nxele. Kanjalo umbali wale mbali, yena ubesel'eyibala kade, kusitiwa mayilandwe nje, kubonwe leyo ib'iseliqaliwe kade nguye kwi *Christian Express*.

Namhla ke kule yase Mbo, amazinyo abutelezi noko ndiyingenayo, asikuba ndiyayazi, ndicela yona okwenjenje. Ndisakolise ngokubalisa ngo Godongwana into enci ka Jobe, inkosi yakwa Mtetwa, osel'edumele ukuba ngu Dingiswayo neka Tshaka. Kuya kulindeleka kunene uncedo kumanene anje ngo Capt. Feltman, no Mr. Mazamisa wase Hlobo, ne xego, into endala ka Mazamisa namanyange akwa Kubone, nawakwa Dlamulo, nawakwa Dlamini njalo-njalo. Yenjenje ke ukugala kwayo.

IMBANGELI YENCITAKALO YASE MBO.

Ati amaxego awavela e Mbo, kute kusemiwe, esabusa amakosi-ngamakosi, kwafika abantu ababini abasimanga, ababala limhlope, banwele zinde, bambete kwa ingubo ezinde, behamba nenjana eyinqeque. Ababantu babeteta ngenteto engaziwayo, engaviwa mntu, bemane beteta bekangele entweni enamabala amnyama, ntwana bati xa bakove ukuteta nayo bayisonge ibe ngumqulu bayifake enxoweni. Lento ifana nale namhla kutiwa yincwadi. Kutiva babemana beteta besalata pezulu, kwaqondeka ukuba bateta ngo DALIBOMI, u MVELA-NQANGI, obesaziwa kunene zizizwe kwangalo maxesha.

IMITETO YAMAKOSI.

Kute kuba ababantu bebehamba beshumayela kwizizwe ngezizwe, lwade udumo lwabo lwavakala nakwezi kude, kuba bebe soyikwa nokubulawa, kukunjulwa ukuba mayibe ngabantu abavela kwele milonde, kwahanjiswa umteto wokuba, maze banga bulawa hleze umzi uhlelwe ngamashwa nengcitatakalo, usingelwe ezantsi yiminyanya.

UKUSA KWAMADODANA.

Kutiwa ababantu bahamba kwizizwe ezininzi bade baya kufika kufupi nakwesakwa Kubone, sakwa Ndab'ezita sakwa Mafu, nezinye ezipuma kwakweso ezinje ngama Dlamulo, nama Memela ezingama Bele zonke. Kuvakele kweso situba sipakati kwezizwe, becotelwe ngamadodana, babulawa, babonwa sebefile, kwakunye nenja yabo. Zati inkosi ezikulo mandla zabashumayela kwezinye ukuba aba bantu babonwe sebefile entlanjeni yomlambo otila, kungazeki nokuba benziwe yintoni na. Aba bantu bamane bedliwa ngama xalanga, abancatyanjanga mntu. Zite inkosi nezi kulu zak uyiva lonto zati—"Zeniqonde ke namhla, kuko into enkulu eya kusihelela bebulewe nje aba bantu, nokuba kuse kade nokuba kuninina." Ati ke amaxego, kwalile ukuba akanye amatambo abo, (kuba eb'emanee esondliwa) nje ngokungati bangabuye bavuke. Zasuka isizwe sapitizela, sati ebepantsi kwesinye satanda ukuzipata.

Zaqala zasila kanobom kaloku intokazi zase Mbo, kwaselwa kunene, kwasinwa ingodwane yazintuli, Kwaqala kaloku kwavuka amakwele ngamacalana onke, zapisela inkosi, enye isiya kuhlasela kwenye, ade lomakwele, nempambano angena nakwezizalanayo. Kwaba sisipitipiti esinjalo kulo lonke elase Mbo, akwabiko kuvana kanye. Lwaqokeka udiwu. Zabonakala zisukelana izizwe, zicitana, sifike sithi esoyisileyo, sitimbe inkomo luyekwe usapo lungenziwa nto; ize kuti kwakutinjwa abantu, bangabulawa bade baze kukululwa ngenkomo zinkosi zabo njengalanto yokutinjwa kuka Rarabe e Mandlu-ntsha, kwatiwa makeze kukululwa ngenkomo yimpi yake, kuseloko u Kibiko (omnye wonyana bake) wayifaka endleleni, wayisa wamkupa ngomkonto, wamgodusa embumbane ngamaxoba. Bekungekabiko mabuto ngezomini. Kweloxesha esizizwe imi Tetwa, besizukile kunene, saye simi malunga ne Mfolozi zombini amazantsi azo, kwaye igama lenkosi yawo ingu Jobe. Kweloxesha ama Zulu la ebesezizwana esincinane, ebese koto ukuma malunga ne Mfolozi emhlope, saye sipantsi kwemi Tetwa leyo. Leloxesha kanye ama Zulu ebepetwe ngu Senza. ngakona uyise ka Tshaka. Esinye isizwe ebe sisondelelene nemi Tetwa sesika Zwide, into ka Matshotyana. Igama lesosizwe ngama Ndwandwe. Bekuko nezinye kwakufupi noko ezinje ugesama Ngwane inkosi yaso ngu Matiwane, na Bate-mbu kakwa Goza, na Macunu, inkosi yawo ingu Macingwane.

INZALA KA JOBE.

U Jobe wazala onyana bababini, omkulu ngu Tana, omncinane ngu Godongwana. Kutiva ke ute akuba mdala, wawunikela ku Tana umzi ukuba awupate. Suke akake atsho u Tana, wasuke wenza icebo nomninawe wake (u Godongwana) ukuba bambulale uyise (ukumka), koko labehle layiva lonto ixego, lawisa umteto wokuba mababulawe bobabini, angake apuluke yena u Godongwana, kuba eneratshi kakulu lobuntu, nokundileka kobukosi.

UKUNGQINGWA KWABO.

U Jobe wakupa iqela lomkosi otila ukuba liye kubaula kwindlu abebahlala kuyo, kwafike kwabulawa yonk' into ekwafik' ilapo, kwafa no Tana, wasinda ematayi-tayini no Godongwana, pofu wapuma kwangomnyango, wa tsiba nasente-

ndelezweni engapandle kwalondlu, wemka nomkonto utyi tyimba emhlana, etiwé kóhle nge *nkonjane*, waya wela kwa ntsiza ehlatini. Kute kwakusa waya kufunwa ngudade wabo, waya wamfumana, yatyandwa lo nkonjane, wamonga wade wapila wamnika nomnweba wenyamakazi omhle kunene. Kwati báta ke ukufunwa nanguyise, wamane yena etubela, ehamba neqelana elitile elimngungileyo, wade wapuma emideni ka Jobe uyise. Kokona kuqaleka kwencitakalo ke oko. Bati abasemlungwini ukutelekelela, fanukuba eloxesha lokusinda kuka Godongwana kumayela ne 1785-90. U Godongwana kutiwa wacanda kwizizwe ngezizwe nakuzo ehamb' epuluka ezandleni zentshaba-ntshaba ezininzi, kuba lisilwa lonke elase Mbo.

UKUQUBISANA KWAKE NA BELUNGU.

Kutiwa wabókisa ezantsi ukutubela kwake, wada wafika e Natala apo wafika wabona abantu abamhlope, abafana (ngokuva ngembáli) nababantu babulawayo kwela kowabo kudala, ukúze kuse kuba yinto enje-nje-nje.

IMTW'AFIKE WAZIFUNDA KU BELUNGU.

Efikile kwaba bantu bamhlope, ufike wafunda izixóbo zabo (kuba wayengazelwa bukosi banto) wafunda ukwenza amabuto (regiments) nezinye ke izinto afike wazibuka zoluhlanga lumhlope, ezinje ngokukwela amahashe (kuba yenye yezinto ebezinga ziwa e Mbo) wada naye wazuza amabini.

UKUFA KUKA YISE NOKU GODUKA KWAKE.

Kuvakele elapo ukuba uyise akaseko, ubúbile. Unduluke kwa oko ukugoduka, esel'ekwele emahasheni namhla, into ete leyo yamnika isitózela esikulu kuzo zonke izizwe abe hamba ecanda kuzo, wada waya kufika ekaya. Efikile kona, ufike sekulaulwa yenye inkosi, kuba ubengaziwa nalapo waya kona nokuba wafa waba sinina. Ite lonkosana akufika, yasel'inyela umciza kunye neqedlana eyemka nalo, kuba, ute akubabonisa inxeba eliya lenkonjane, bakolwa ukuba nguye kanye. Ite yakubaleka lonkosana, wafunza u Godongwana, wayicita, wayibulala, yaba iyapela into eb'itetwa. yaba nguye oyinkosi yama Tetwa. Kute emva koko wavukelwa naze zinye inkosana zakowabo, walwa nazo, wazoyisa zonke. Wat'ukuduma oku wacanda ilizwe, lajikwa namhla ne gama lake kwatiwa ngu Dingiswayo, oko kukuti, wayeke wabaduliswa emazweni, wadinga, akaba nakaya. Zite zakupela zonke ezonto bezimkataza waqala kaloku u Dingiswayo wenza amabuto njengoko wabonela kwaba mhlope, okuya ebesengu Nxu-nkonjane elizweni lase mzini. Kwaqala kwavakala kwa Zulu ukuba u Dingiswayo wenza amabuto ngesibindi (kuba ube yiminyaka elishumi elinesihlanu eyindlodlo kwelase Mlungwini. Sabanjalo ke isiqalo sencitakalo yase Mbo, eyabeta izizwe zaya kupumela i Zambezi inxenye, ezinje ngoma Hlubi nezinye.

(*Isaqutywa.*)

INTSINGISELO ZAMA QALO ESI-XOSA.

"*Umtu Wedolo.*"

Eli qálo lizekelwe ekubeni esiti xa umntu anomtá obuhlungu edolweni, axakeke nokuhamba, nokwenza ezinye izinto. Ke yasel'iba liqálo ema Xoseni ukuti xa umntu axakwe yindawo emxákileyo asel'esiti—"Koko ndinomtá wedolo."

Into ayibetwa nga Nkana.

Eli qálo liteta ukuti—Musa ukuyikupela yonke into oyaziyo kubantu basemzini. Lifana kwanala ati—Ungazityand' igila—Ungazikup'inyongo, njalo-njalo. Kuti ke ngoko ukuba kuviwa umntu eyitsola eyimisa ngomxólo ukuyi xela into kubantu abangatenjwayo kutiwe—Intw' ayibetwa nga Nkana.

"*Ixáma litolwe nga Batwa.*"

Kutiwa ngamanyange bebeti a Batwa bakuba betole inyamakazi, nokuba yiyipina bafike baqale nge nqweme, balenze ityótama oko kukuti balidibanise nobubende, nokuba liti ukuze kutiwe lityótama kube kuxa inqweme lityebe kunene, nje ngoko lidla ngokuba njalo ele xáma nele nyati. Ke badla ngokuti bakuba bedle inqweme, suke bacubúke bozele, bafunyanwe zintshaba zabo sebe zisulu. Wabafumana ngalonto no Gxuluwe. Sekutike xa kunconywa ubusulu bento kutiwe—"Ixáma litolwe nga Batwa."

Wokolwa yeyo Kosa.

Lento ingumntu ubuninzi iyitanda kakulu inyama eyosiweyo kune pekiweyo. Eliqálo livele ekubeni esiti umntu naxa sel'edikiwe yepekiweyo apenukele kweyosiweyo ekutike ngoko xa sukuba kusitiwa umntu iya kumxaka into kutiwe—Wokolwa yeyokosa.

"*Ukubamb' Isisila se Hobe.*"

Kukuti umntu oteta ngenteto entle egudileyo, ebonakala ngati inyeniso pakati, kanti umnika buso bumbi. elona cala line nene akalivelisanga, uvelise elizotywe ngayo kupela. Lonteto itatyatelwe ekubeni bekute xa kutiyelwa intaka, nokuba kunge zibata nange migibe, kuti ukuba kufikwe kubábá ihobe, ati wumbi ngenxa yobunxámo, alibamba nge sisila, alikulule ke, kanti siyakusuka sixwiteke sisale sodwa isisila, libaleke limke i-hobe, asale nesisila kupela, adane ke ngoko. Selide yali qálo ngoku ema Xoseni lokuba wokulumka "Ungabambi inqe le hobe, okunye isisila salo." Okunye licala elingena nyama eli ngama tambo.

"*Isisele Sombinza.*"

Lomti ungu mbinza, ubutyiwa kunene ema Xoseni, ungenzelwa nandlala. Ngumti oti nokuba kufikwe uluhlaza udwatywe ukiwe, umbelwe izisele oyakuti wakufumana imfudumalo, ubehle uvutwe kamsinya. Lukwa njalo u Tóngoti. Ukutya kwalo kufana ne *R'arnati*, kuloko kuku ncinane kunayo. Ke ezo zisele zo mbinza ziba zisulu zokubiwa, nokubonwa nangumntu obengazinto ngazo. Livel'apoke eliqálo lokuti—"Usisulu sombinza." Okunye asi mti kabani, sisele somntu wonke.

"*Deda Mhlangala Endaweni ye Nywagi.*"

Ezo nyamazana zombini, zipantse ukufana ngezi milo zomzimba, nemilomo ubu ntshuntshute, kuloko zahlukene ngama bala, nange ziqwana zazo. Kekaloku eli qálo laqala kuba zingeli namanqáwa ab' ehlala ewabonelela nokoyisana kwawo lo maramncwana, aqonda kakuhle ukuba umhlangala uyoyiswa kanye yinywagi, kanga ngokude iti yakufika apo sukuba kuko umhlangala, sel' udeda umka kulondawo, yasel' iba liqálo ke ngoko, ekuti kwakufika umntu omkulu kwabanye kutiwe—"Mawudede umhlangala ndaweni ye nywagi."

"*Umtya ne Tunga.*"

Kubonakala ukuba eliqálo lizekelwe endaweni yokuba itunga ema Xoseni belifakwa umtya, kuba bekuhlalwa kufudukwa. Ebeti ukuba akagqutyutelwe zintloko ngamakwenkwe, atyatwe emagxeni. Ke ngoko ib' ingento bekusahlukana umtya netunga. Enye indawo kukuba kakade xa kusengwayo inkomo, kwahlala kuko imitya ebizwa nge-ntambo zokusenga, kwa imitya engaze yahlukane nama tunga. Ke ngoko sekusiti ukuba izinto sitene ntea, zitandana nokuba ngabantu, kutiwe—"Ngumtya ne tunga." Akwabu anjalo lá ati—"Intlaka ne xolo," neli liti—"Intlangu ne njakazi."

(*Zizaqutywa*)

W. W. G.

INCWADI ZABA BALELI.

INCWADI ZESI XOSA.

NKOSI YAM,

Kwintlanganiso ye ngqungqutela yaba fundisi eyayi ngo July, kwa-gqitywana ngezindawo,—“Okokuba inani laba lesa isi Xosa liyanda kuyanqweneleka ke ngoko ukuba landiswe inani lenecwadi ezingalo, nteto. Kube kukangelwe kwindawo yokuba i Business Committee inikwe igunya xa inazo incwadi ezifanelekileyo nokuba zezenziwayo nokuba zeziguqulwayo kwezinye, esukuba inga ingazishicilela, ukuba isekeleze i Religious Tract Society, kuba i Conference ingena mali inayo yendleko zokushicilela.”

I Business Committee inomnqweno wokunga ingayazi into enokwenziwa nokuze ibe nento eyenzayo nayo kulento. Ndinga ke ngoko ndinga bálelana nawe kwanamanye amanene antsundu ngayo lendawo, ukuze ndifumane amacebo, nezimvo zenu, kwanokubambisana ngayo lento.

Enye indlela ekungaqutywa ngayo, kukusebenzisa lama pepa asel'eko esi Xosa, anje nge *Sigidimi* kwane *Mvo*. Ndinenkolo yokuba inxalenye yawo singaquba ngawo. Kungengakuba sikangele ekubalen; indaba zemcimbi yolaulo, kukuketa indawo eziya kunoneleleka ebantwini bonke njengezo zifumaneka kuma pepa esi Ngesi. Omnye wentlanganisio yaba fundisi uke wakankanya into eninzi yama pepa ange Mpilo (*Health*). Izinto ezinga shicilelwayo zingaba zezintsha, okunye kuguqulwe kwese ziko.